

Bland blot genrerne!

Ole Togeby

Jacques Derrida indleder sit berømte essay om *Genrens lov* (Derrida 1986, 2009) således:

Ikke blande genrerne.

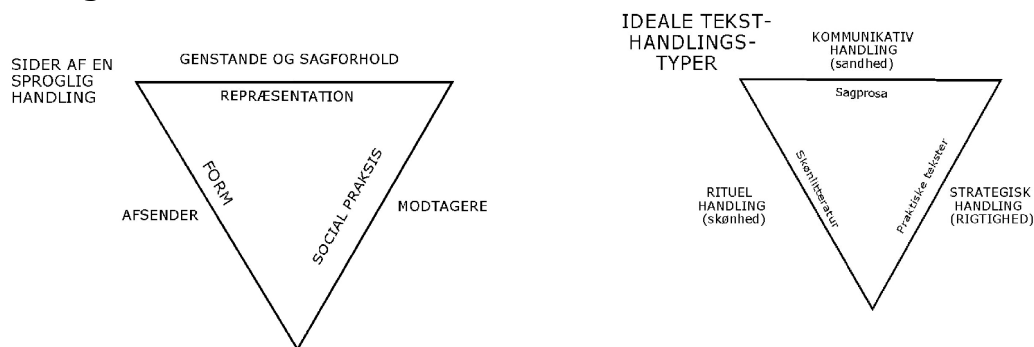
Jeg vil ikke komme til at blande genrerne.

Jeg gentager: ikke blande genrerne. Jeg vil ikke komme til at gøre det.

Antag nu, at jeg lader disse udtalelser give genlyd helt på egen hånd.

Umiddelbart opfatter man at meningen med denne indledning er at der findes en slags lov om at man ikke må blande genrerne. Men hvad er genrer? Mange videnskabelige fag og discipliner har givet et bud på det: litteraturhistorie, retorik, diskursanalyse, sociologi, medievidenskab, kognitionsvidenskab og sprogvidenskab. Og de anlægger hver deres perspektiv på hvad en genre er. Her vil jeg forsøge at forene alles synspunkter.

Først nogle teoretiske og terminologiske forudsætninger. Jeg går ud fra at tekster ikke blot er beskrivelser af en omtalt situation, men også altid sproglige handlinger som afsenderen udfører i kommunikationssituationen i forhold til modtagerne. Sproglige handlinger er således altid på en gang materiel form produceret af afsenderen, social praksis i forhold til modtagerne og repræsentation af genstande og sagforhold i den omtalte situation. Og som handlinger kan de enten være rituelle, strategiske eller kommunikative.

Dernæst kan man skelne mellem handlinger der består af en enkelt sætning der ytres i en dialog: talehandlinger, og sproglige handlinger der består af flere monologisk sammenkædede sætninger: (teksthandlinger, eller blot) tekster. Her kommer et eksempel der indeholder 4

talehandlinger:

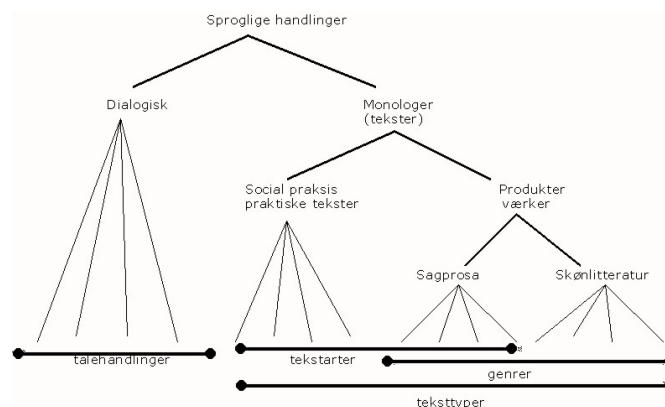
Johmen det er ingenting mod hva' han er nu. Undertiden ter han sig saa man skulde tro han var sindssyg!

Der er et Bord her la' os –

Soya: *To traade, Den skønne Fortid*, 1943

Talehandlinger kan være af forskellig type, *Der er et bord her* er en konstativ talehandling, mens *la' os (sætte os her)* er en regulativ talehandling. Derudover findes der ekspressive talehandlinger, som fx *Johmen det er ingenting mod hva' han er nu*, og deklamationer som også kaldes performativer der beskriver hvad de gør, og gør hvad de beskriver, fx det at hilse.

Ordene *genre*, *tekstart* og *teksttype* er groft sagt synonyme, men her vil jeg bruge dem lidt mere præcist, nemlig således at ordet *genre* bruges om værker, dvs. tekster der også opfattes som produkter af sproglige handlinger, mens *tekstart* bruges når teksten især opfattes som en handling i tid. Og ordet *teksttype* vil jeg så bruge om alle tre typer af monologiske sproglige handlinger: praktiske tekster, sagprosa og skønlitteratur.

Det centrale begreb teksttype (eller genre eller tekstart) defineres således:

En TEKSTTYPE (eller genre) er en type teksthandling der igennem teksthistorien er udviklet og konventionaliseret så dens emne og sproglige fremstillingsformer passer til det retoriske mål i den sociale situationstype.

Her kommer et eksempel på hver af de tre teksttyper, hhv. praktiske tekster, sagprosa og litteratur:

1\ **En anden mulighed!**

2\ Henrik Moberg Jessen, København S

3\ Venstres skatteordfører udtaler i Information (den 15. februar), at

danskerne ikke frygter skattestigninger mere, og at det skyldes "skattestoppets succes". 4\En anden mulighed kunne være, at danskerne mærker konsekvenserne af skattestoppet på plejehjemmene, sygehusene, skolerne, institutionerne og mange andre steder i Danmark.

Information 16. februar 2010 side 17, under overskriften Læserbreve.

^{1\}**Silkehale, *Bombycilla garrulus***

^{2\}20-21 cm. ^{3\}Ret almindelig, men meget ustadig vintergæst, der kan optræde i meget store mængder. ^{4\}Det er næringsmangel på ynglepladserne i det nordlige Skandinavien og måske også vejrforholdene, der tvinger dem hertil. ^{5\}Silkehalen lever mest af kødbær og rønnebær. ^{6\}Den har aldrig ynglet i Danmark. ^{7\}Silkehalen kan rejse hovedtoppen lige i vejret eller lægge den næsten helt ned, som det passer fuglen bedst. Hans Hvass 1954: Fugle i farver. Politikens Forlag, side 33 og 144

^{1\}**DUER OG SLANGER**

^{2\}Udkast til begyndelse til bordtale.
^{3\}(ikke holdt.)

^{4\}Folk burde være som skriften forlanger:
blide som duer og kloge som slanger.

^{5\}Ak, mange ærede herrer og fruer
er blide som slanger og kloge som duer.

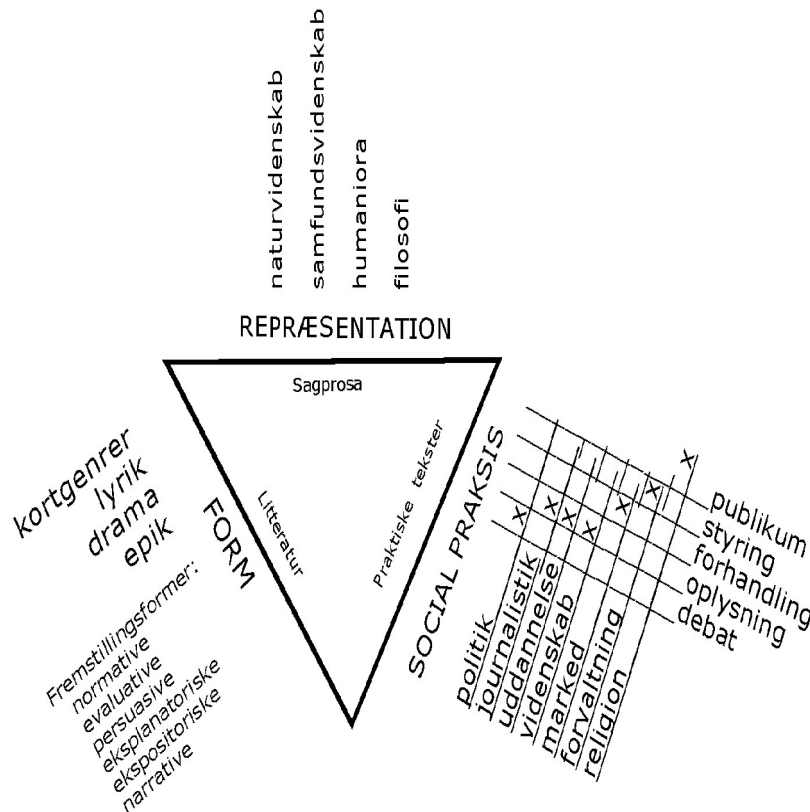
Kumbel 1958: *Gruk*. 15. samling

Disse tre teksttyper kan kort karakteriseres således: PRAKTISKE TEKSTER opfattes som strategisk social praksis, og skal især overholde Grice's maksime om hverken at være mere eller mindre informative end nødvendigt for det aktuelle formål i situationen. De underinddeles på den ene led efter hvilke diskursfællesskaber de udveksles i: politik, journalistik, uddannelse, videnskab, marked, forvaltning eller religion. På den anden led underinddeles praktiske tekster efter om forholdet mellem parternes talepositioner er et styringsforhold, et forhandlingsforhold, et oplysningsforhold, et debatforhold eller et publikumsforhold.

SAGPROSATEKSTER opfattes især som kommunikative repræsentationer af et sagforhold og skal især overholde Grice's maksime om sandhed. De underinddeles ofte efter emnet i naturvidenskab, samfundsvidenskab og humaniora.

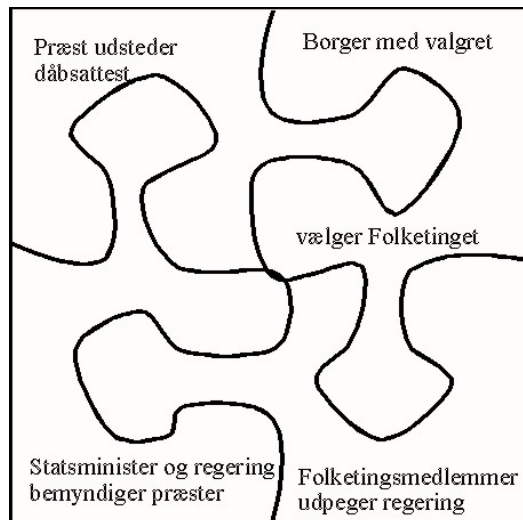
LITTERATUR opfattes især som en sproglig form der er produceret rituelt som et mål i sig selv, og især skal udfordre læserne intellektuelt, følelsesmæssigt og æstetisk til refleksion over det sande, det gode og det skønne. De underinddeles ofte efter formen i lyrik, drama og epik, men tekster kan i det hele taget beskrives ved hvilke fremstillingsfor-

mer der indgår i dem.

Inventaret og systemet af talehandlinger og praktiske tekster, er det der konstituerer vores samfund som civiliseret. Den type talehandlinger som kaldes deklamationer, beskriver hvad de skaber, og skaber hvad de beskriver. Ved deklamationer kan personer med social status tillægge andre personer og ting ny social status, fx ved *barnedåb* (i realiteten ved *navngivningen* på kordegnekantoret), hvor præsten gør et nyfødt barn til statsborger (og efter 18 år myndig statsborger med valgret). Tilstrækkeligt mange statsborgeres *krydser på stemmesedlerne* kan gøre en statsborger til folketingsmedlem. Folketingsmedlemmerne udpeger ved *afstemning* landets regering; landet regering *udnævner og bemyndiger* præster; præsterne *navngiver* børnene ...

Disse gentagne tillægninger af social status til noget der allerede har social status, får samfundet til at hænge sammen som et puslespil med brikker der låser hinanden fast (fully interlocking) (Searle 1995 s. 80).

Derfor må man ikke blande tekstarterne (praktiske tekster); man må ikke som Kurt Thorsen skrive falske underskrifter på vekslers, man må ikke lave reklamer i aviserne der ser ud som redaktionelle artikler, en præst kan ikke begrave en plastikdukke af en forfatter og dermed tildele ham status som ikke-menneske (Claus Beck-Nielsen er stadig borger og har sit eget personnummer selv om præsten har ladet som om han begravede ham). Bland aldrig tekstarterne!

For litterære tekster er det helt anderledes; se dette eksempel:

Grete.

Aria.

Til en, som nøs i Gaar, at sige:
 "Hjælp Gud i dag, bitt' Faar,
 for det du nøs i Gaar,"
 sig passer ikke just saa lige.
 Men naar man ser lidt dybt i Tingen,
 saa tror jeg, det er rent,
 at Prosit, som kom sent,
 er bedre end aldeles ingen.

Chorus.

Den Prosit, som kom sent
 er bedre end aldeles ingen,
 og Grethe hun ser dybt i Tingen,
 og hvad hun tror, er rent.

Johan Herman Wessel 1773 (1944): *Kærlighed uden Strømper. Sørgespil i fem Optog*. København: Gyldendalske Boghandel

Her er hele kvaliteten ved teksten at det højtidelige operalignende sørgespil med arier og kor behandler emner som at sige prosit til en der nyser. Formen bruges til noget andet end traditionen foreskriver; det

er hele pointen i en travesti som Wessels at genrerne blandes.

Det er da også det Derrida prøver at overbevise læserne om i sin artikel om *Genrens lov*. Den er jo nemlig selv et eksempel på genreblanding. *Ikke blande genrerne. /Jeg vil ikke komme til at blande genrerne. /Jeg gentager: ikke blande genrerne. Jeg vil ikke komme til at gøre det.* Sådan indleder en akademiker ikke en artikel i et videnskabeligt tidsskrift. Det er ikke Derrida der taler, det er et semicitat fra en lille pige der er bange for at blande genrerne, sådan som hun kunne være bange for at træde på stregerne mellem fliserne. Med andre ord: Derridas indledning er fed ironi, så hans mening er ca. den modsatte af det pålydende, nemlig: Bland blot genrerne!

Det hænger sammen med forskellen på skønlitteratur og de ikke litterære tekstarter.

1. Skønlitteratur er som sproglig handling ikke et middel til at nå et mål, men et ritual der er MÅL I SIG SELV.
2. Skønlitteratur er forankret til "den litterære institution" der forvandler modtagere fra at være adressater med særlige interesser til at være et betalende PUBLIKUM AF SMAGSDOMMERE der søger interesseløst velbehag.
3. I skønlitteratur sker henvisningerne ofte på skrømt; derved bliver usande udsagn forvandlet fra at være sandhed eller løgn til at være FIKTION, som er en forsættlig krænkelse af Grice's sandhedsmaksime.
4. Skønlitteratur trodser maksimerne om tekstens relevans (relation) og informativitet (kvantitet) ved konsekvent uøkonomisk OVERSTRUKTURERING af formen (fx ved mime, gentagelser, rim, rytme, metafor).
5. Modtagerne må nødvendigvis opgive at se teksten som en berettende kilde til viden om den omtalte situation og i stedet se den som et værk stillet frem i den retoriske situation for at påvirke og udfordre modtagerne intellektuelt, følelsesmæssigt og æstetisk til REFLEKSION over det sande, det gode og det skønne.

4. Karakteristik for skønlitteratur er at formen er oversktruktureret således at der ytres meget mere end nødvendigt for det aktuelle formål. Hvis *Duer og slanger* havde været en praktisk tekst, som skulle overholde Grice's maksime om informativitet, kunne den have lydt:

Mænd og kvinder er ved selskaber kun onde og dumme.

Det er hvad indholdet kan koges ned til; resten er overstrukturering. Så hele kvaliteten ved dette digt er udformningen af indholdet, med rim og rytme, citater og kiasmer, sammenligninger og pointer.

5. Karakteristisk for skønlitteratur er også at teksten som formål i sig selv skal påvirke til refleksion over det sande, det gode og det skønne. Tekster der ikke har sådanne kvaliteter opfattes næsten ikke som skønlitteratur:

The Crimson Candle

A man lying at the point of death said these words to his wife who had been constantly by his side throughout his long illness. "I am about to say good-bye forever. I hope you know that I love you very much. In my desk you will find a crimson candle, which has been blessed by a High Priest. It would please me if, wherever you go and whatever you do, you would keep this candle with you as a small reminder of my love." The wife thanked him, assured him that, because she loved him too, she would do as he asked, and, after his death, she kept her word. James Phelan 2007: *Experiencing Fiction* side 8.

Teksten er konstrueret af litteraturforskeren James Phelan som en manipulation af følgende autentiske litterære tekst:

The Crimson Candle, by Ambrose Bierce

A man lying at the point of death called his wife to his bedside and said: "I am about to leave you forever; give me, therefore, one last proof of your affection and fidelity, for, according to our holy religion, a married man seeking admittance at the gate of Heaven is required to swear that he has never defiled himself with an unworthy woman. In my desk you will find a crimson candle, which has been blessed by the High Priest and has a peculiar mystical significance. Swear to me that while it is in existence you will not remarry."

The Woman swore and the Man died. At the funeral the Woman stood at the head of the bier, holding a lighted crimson candle till it was wasted entirely away. Bierce 1946, citeret efter Phelan.

Her bliver det lige pludselig -- i modsætning til den første tekst -- meningsfuldt for læserne at foretage bedømmelser af hhv. det sande, det gode og det skønne, fx på følgende måde:

I: *Sker de begivenheder der sker i den omtalte situation, med rimelighed og sandsynlighed? Er det sådan at det kunne ske?*

Ja, det kunne sagtens ske; der findes utvivlsomt mænd der mens de er i live, mistror deres kone og prøver at styre dem efter at de selv er døde.

II: *Hvordan er personernes karakter, og opfører de sig moralsk rigtigt? Bør man gøre som dem? Ville jeg gøre sådan?*

Manden er en patriarkalsk tyrant, men er det helt uangribeligt hvad hun gør? Jeg ville dog nok selv have gjort som hende.

III: *Er det en god historie? Har den æstetiske kvalitet? Hvilken?*

Teksten er – længden taget i betragtning – faktisk en rigtig god tekst, fordi den er pointeret og overrasker os i den sidste linje med sit omslag.

Konklusionen af gennemgangen af disse to eksempler må være at det er et kriterielt træk ved skønlitteratur, at teksten er god. Beretninger af lav kvalitet er faktisk næsten ikke litterære tekster.

Så moralen i denne artikel om genrer og tekstarter er:

**Bland blot de litterære genrer,
men bland aldrig de praktiske tekstarter!**

Litteratur:

Derrida, Jacques 1986: "La loi du genre" , oversat til dansk i Johansen, J.D. og M.L. Klujeff 2009: *Genre*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Grice, H. P. (1967) 1975. "Logic and conversation" in Cole, Peter, & Jerry Morgan 1975: *Syntax and Semantics, vol 3, Speech Acts*. New York: Academic press.

Phelan, James 2007: *Experiencing Fiction – Judgements, Progressions, and the Rhetorical Theory of Narrative*, Columbus: The Ohio State University Press.

Togeby, Ole (manus): *Bland blot genrerne!* Samfundslitteratur

(Jeg kunne ikke komme under 13.569 enheder, men mange af dem er jo eksempler.)